pmo de excōmūicatis. ſi cōſue
tudo de excōmūicatis tenet de
bēt rectores eccīaꝝ ſaluare vi
tā ⁊ mēbra. hec oīa per diuer
ſa iura probātur· ſed breuita
tis cauſa dimitto ·:· ·:· ¶

Capitulū· xiiij· de ſctificacōe ſabbati

Tertia pticula tercij p̄
cepti de ſctificacōne
ſabbati ē Sex dieb⁹
opaberis vbi labor mādatur.
a ex̄ dies feſtos· ¶ Ciř q̊ tria
ſūt vidēda· Primo qn̄ labor
ſit in p̄cepto. qn̄ i ꝯſilio· ⁊ qn̄
ꝓhibitus· Secūdo q̄ poſſint
de elemoſinis viuere ſine labo
re manuū in toto vel in parte·
Tercō quib⁹ modis labor ex
ercēdus ē debite Ritum ad· i·
nōndū ꝙ ſup· ij· theſſ. iij· vbi
dr· Si quis non vult operari
nō māducet. ſi quis non obe
dit verbo nr̄o p epl̄am· hunc
nōte ⁊ nō miſceami cū illo ut
cōfūdatur glō· p̄cipit ut ope
b retur ¶ Vbi queit gerra vtr
opari manib⁹ ſit p̄ceptū· Nō
ſic ptꝫ p glō· ⁊ textum p̄alle
gatū· ſꝫ· ꝙ ſic queda ſūt bō p
ſe u ſanū eſſe· quedā p accidēs
⁊ ꝓpter alterū ut medicai Pri
ma aūt appetenda ſunt ſibi ſe
p ⁊ oībus. ſecūda in caſu ⁊ ali
quibus. ſic quedā precipiun
tur ꝓpter ſe ꝗ p ſe bō· ut deum
colere. pnt̄es honorare. Et hec
ſūt ſēp habita oportunitate i
plenda ⁊ ab oībus Quedam
vero p̄cipiūtur ꝓpter aliud ut
generacōi vacare ꝓpter multi
plicacōem ⁊ cōſeruacōem hu
mani generis· Et hec nō ſemp.
nec ab oībus ſūt implenda· ſꝫ
aliquādo· qn̄ ſcꝫ neceſſitas ho
rum ꝓpter q̄ data ſūt imminet
nec ſubueitur ab alijs Labora
re vero ⁊ opari manib⁹ non ē
de hijs que ſūt bona ⁊ p̄cepta
ꝓpter ſe· dicit eī de ſe op⁹ indif
ferēs nō virtuoſum ſꝫ ē de hijs
q̄ ſunt bona ⁊ p̄cepta ꝓpter
aliud· vnde non ligat omnes.
⁊ ſēp ſꝫ aliq̊s ⁊ in caſu ncc̄ita
tis ꝓpter quā p̄ceptū ē ¶ Pre c
ceptū autēꝫ ē partim propter
ncc̄itatē ſpūalem ad vitanda
ſcꝫ pccā que ex otio naſcūtur.
partī propter corporalem ad
acq̊rendum ſcꝫ vnde ſuſtēte
tur corporis ſanitas ⁊ vigor.
vbi ergo occurrit alicui neceſ
ſitas ſpūalis ꝗ ex otio īplica
tur pccīs q̄ niſi p laborēꝫ pōt
vitare dꝫ laborare. vbi etiā oc
currit ncc̄itas corpal̄ ꝗ aliū
de nō pōt neceſſaria inueire de
bet laborare. vbi eciā occurrit
ncc̄itas vtrūqꝫ ſimul ut ꝗ alias
non pōt mō licito ⁊ honeſto
viuē ſine pccō vel furti vel adu
lacōis vel huiuſmōi neceſſaia
inuenire: debet laborare. alias
exceptis hijs tribus caſibus

nullū puto teneri ad laborādū
p̄ciſe. Aliqñ tñ expedit laborare
Aliqñ nō. Si enī homo alias
hab3 neceſſaria. mō licito ⁊ ali
as p exerciciū ſpūale ſuffitienť
vitat peccata. q̄uis nō teneať
laborare. ſi tamē vacat opi ſpūa
li vel tpali vtiliori. vel ſi vacat
vtiliori: tam̄ per laborē hūc ab
illo ope nō impeditur nō bilit
expedit laborare quoniā pfecti⁹
eſt vtrūq3 facere. q̄ alterū tm̄
Si autem alias. non expedit
ut quādo impeditur exercitium
vel publicū ut lectiōis aut p̄di
cacōis publice. vel p̄uatum ut
lectionis vel oracōis p̄uate hec
gor. Cōcordat thō. in tractatu
con̄ ipugnātes euāgelicā pau
d ptatem. ¶ Sed nōndum q̄ p̄
ter exercitium manuale alia ſūt
exercitia ſpiritualia licita corpuſ
etiā multum aggrauātia. puta
oracō deuota. meditacō bō. ſtu
diū licitum. lectio vtilis. laus
diuina. confeſſionis audientia.
dacō conſilioꝝ in cauſis ſpūali
b⁹ vel tpalibus ⁊ huiuſmodi.
Quibus exerciciis inherendo li
cite nullus cenſeri deb3 ꝑtunc eē
otioſus quia ſpiritualis labor
eſt penalior corpali quītuplici
de cauſa ſcōm medicos Primo.
quia laborēs ſpirituales extenū
ant vires naturales ⁊ animaleſ.
quas labor exterior tanq̄ corpo
rale exercicium vigorat Secū
do quia laborum ſpiritualium
quidam vexant die ac nocte p
ſomnia dura Sed laborem cor
poralem ſequitur ſomnus qui
etus. ⁊ per conſequēs bō dige
ſtio ⁊ virium fatigatarꝫ reſtau
racō Tercō quia vires ſpiritua
les magis leſe ſūt originali pec
cato Ideo maiorem difficultatē
patitur homo cum illis operādo.
q̄ cum viribus exterioribus.
Quāto labor corporalis calorē
naturalem confortat. corpus mū
dificat ⁊ agilitat. ſ3 ſpiritualiū
laborum multi calorem naturā
lem cōculcāt ⁊ extingūt humori
b⁹ replent. ⁊ ex ſanguineo me
lācolicum faciūt. Quīto labor
ſpūalis emulos h3 malos ſpiri
tus impedientes. ne homo ad ve
ritatem ⁊ ſpāliť ad virtutem p
ueniat ſed non ſic de corporali.
¶ Otiū igitur id ē carentia tā e
corporalis q̄ ſpūalis exercicij
q̄nq3 mala facit. Primo dat lo
cum dyabolo. vnde ſancti preſ
dixerūt. occupatū vno demone.
ſed otioſum innumeris tempta
ri. Et Jero. Semp aliquid boni
facito ut te dyabolus inueniat
occupatum. Secūdo graue dā
num ſuſtinet ſine cauſa ī vinea
ſui corporis. que eſt anima Nā
de ore ſolum quis octo fructuſ
poſſ3 colligere qui ſunt dei lau
dacō. graciarumactio. ⁊ oracio
cōfeſſio. modeſtia verborum.

abſtinētia.fraterna erudicō•
vicōꝝ correctio Tercō otioſꝰ
brutis ē deterior.brutis enī cō
petit omedere.ſꝫ de ocīoſo dicit
apoſtolꝰ.ij.theſſꝫ.iij. Si quiſ
non vult operari non māducz
Quarto cōſumit tēpꝰ ꝛ nihil
noui lucratur ꝛ ſe facit recepta
culū oīm ſordiū.vñ bern̄. Oi
um tēptacōnū ꝛ cogitacōnū
malaꝝ ꝛ inutiliū ſentina ꝛ ſemi
nariū eſt ociū. Exēplū dauid
occupatꝰ bellis nō luxuriatꝰ
eſt.ſed tēpe ocij adulteriū ꝛ
homicidium cōmiſit.ij.regum
.xi. Sic eciā ꝛ ſalomō circa tē
plū ꝛ alia occupatus non ce
cidit ſꝫ ocioſus. Quīto ociū fa
cit fugere ſanitatē corporis ꝛ
aīe q̄ ſequūtur plus laborē q̄
ociū ut ptꝫ exēplo cathene de
ferro quā non vſā rubigo cōſu
mit ḡuiꝰ q̄ ſi quis ea vteretur.
qꝛ ꝛ ſi vſu cōſumitur tñ minꝰ
q̄ rubigine ꝛ eciā dealbatur.
Otioſus eciā non pōt acquire
re habitū virtutū qꝛ habitus
generatur p actꝰ frequētatos.
ſic eciā aīa ocioſi ſemp manet
f nuda. ¶ Quo ad.ij.principa
le nōndum ſcdm tho.trc̄tatu
cōtra impugnātes pauptatē
euāgelicā. Et.2.2.q. Clxxxvij.
ar.v. qꝛ nouē ſūt genera homi
nū q̄ excuſari poſſunt a labore
manuali in toto vel in parte ꝛ
vti poſſunt elemoſinis Primo
ꝑlati ecclie ꝛ clerici qd̄ apoſto
lꝰ oñdit.i.cor.ix.dicēs Neſci
tis qm̄ qui in ſacrio opantur.
q̄ de ſacrio ſūt edunt.qui alta
ri deſeruiūt cū altari partici
pāt. Secūdo religioſi ꝑcipue
mēdicātes eadē racōe quo ad
pluā quā ꝛ clerici.qꝛ orāt.lau
dant.ſtudēt.ꝑdicāt.celebrāt.
ſacramenta etiā quedā ad mi
nꝰ conferunt: ꝓpter que opa ꝓ
cōmunitate ecclie facta tā iuſte
ſuſtētacōeꝫ ab alijs recipiunt.
qñ faciūt ad que inſtituti ſunt.
ſicut ſtipēdiarij ꝛ famuli reꝝ
tpaliū ꝑtiū ſui laboris. Tercō
ph'ie ſtudio vacātes.aut lr̄is
artiū ut ſcolares qꝛ tales non
poſſunt ſtudere ꝛ ſimul labora
re ꝛ ecclia de talibꝫ fructū ſpera
re pōt ꝓ republica futuꝝ. Qr
to inſpirati ꝛ vocati ſpūali inſti
ctu ſpūſſancti ad volūtariam
pauptatē quoꝝ exēplar fuit
btūs alexiꝰ qui mendicauit
pluribꝰ annis.nā in edilla ciui
tate in atrio ecclie beate virgis
.xvij.ānis ad elemoſinā ſedit.
ꝛ poſtmodū in domo patr
na totidē annis velut mendi
cus ē nutritus licet a patre ig
noraretur.vnde xp̄s iuueni de
calogū ſuāti ait Si vis perfe
ctꝰ eſſe vade ꝛ vende omnia q̄
habes ꝛ da paupibꝫ. Quinto
inualidi ad laborādū ut pueri.
vel ſenes vel egri.aliter talibꝰ

enī clericus ſi habet· vel alij ſe
culares puidere dn̄t· Sexto ele
moſina etiā vti pn̄t qui labora
re pn̄t ſʒ nō tantū ut ſe ⁊ ſuos
nutrire poſſint· reſiduū ei de ele
moſinis accipe pn̄t· ut ſunt inē
dum debiles mulieres· vel ſenes
Septīo ſi q̄s diues oīa ſua de
diſſʒ paupibus· ⁊ in ſeculo vel
religiōe manens egerʒ· nec ar
tem opandi ſciʒ· vel exercere nō
poſſʒ ꝓpt̄ diſſuetudīnē Talis de
eleoſinis victitare poſſʒ ſibi da
tis· vel monaſterio ad qd̄ ſe cō
traxiſſʒ Octauo penitentes aliq̄
mendicare pn̄t vel elemoſinam
recipe puta hij quibʒ ꝑ grauibʒ
peccatis iniunctū eſt· Sʒ tales
ſi hn̄t dn̄t iptiri de ſuis bōis qn̄
tū ipi ↄſumerent alijs paupibʒ
Nono pn̄t elemoſinas accipe
aliq̄ ꝑ loco vel ſtructura cōmu
nitati vel dn̄o ſeruicō valenti·
⁊ ſic mēdicāt aliq̄ ꝑ ecc̄ijs· alij
ꝑ pōte· alij ꝑ repacōe vie Om
nes iſtoꝝ modos ꝓbat ſcūs tho
mas licitos tr̄ctatu quo ſup̄ Et
·2·2· Qui vero ſub taliū numero
nō cōtinentur· ⁊ tamen ocioſe
viuūt etiam de redditibʒ ꝓprijs·
nec recompenſāt ꝑut tenentur
oracōnibʒ vel alijs diuinis ad q̄
aptitudīeʒ habēt· aut qui eleo
ſinas fideliū recipiūt· tales no
cent ſibi ⁊ paupibus alijs ⁊ ꝓ
g ximū decipiunt. ¶ Ex quibus
ptʒ ꝙ plura genera hōim derēt

ꝑ capita xp̄iani populi corrigi.
qui o cōſe viuere volūt Prio cle
rici ⁊ religioſi o cōſi Secundo
nobiles o cōſi· qui eo ꝙ diuici
as nō habent a p̄decesſoribus
potius dep̄dantur ⁊ alia mala
faciūt ꝙ volint laborare· Ad quē
tamen laborēʒ in tali caſu tenē
tur· Tercō validi mendicātes
varijs mendacijs populū deci
pientes· Qr̄to vſurarij Iudei ⁊
xp̄iani· cū vtriſqʒ i lege eoꝝ ſit
prohibitū Qnto xp̄iani cābijs
malis ⁊ cōtractib⁹ pub̄ inſiſten
tes Sexto incātatrices ⁊ ꝓphe
tiſſe demonū de vaticinio earū
elemoſinam recipientes Sep
timo ciues· redditŭati etiā o cō
ſe viuentes nulli pſūt non deo
cui nō ſeruiūt nō proximo· qꝛ
nō mercantur nec laborant ſed
alios inſtituunt· ſe deſtruunt ⁊
omnia noua mala intēdum re
periunt· heu ꝙ multi repiūtur
qui talem ſtatum deſiderāt ha
bere ¶ Quo ad tercium princi b
pale nōt mgr̄ henricus de haſ
ſia ſuper geneſ. iij· In ſudore
vultus tui ⁊c· ꝙ quinqʒ requi
runtur ad hoc ꝙ quis rem ar
tificialem faciat· vel naturalem
fieri procuret· Primum eſt re
cta intencio· que eſt· ut ipſe ſu
is laboribus neceſſitatem vite
acquirat competentēʒ ſibi ⁊ cō
muni vtilitati deſeruiat Secūdū
ē ut op⁹ ſuū vtilit̄ ſine falſitate

a ſophiſticacōe ſatiat. Tertiū
eſt ꝙ certis tꝑibus ab ecclīa cō
ſtitutis hoc ē in feſtiuitatib; la
bores ſuos itermittat. ut diui
nis pleniꝰ vacare poſſit. Q̄rtū
ut opus ſuū legaliter ⁊ ſcḋm
iuſtitiā ciuilē vēdat ſine frau
de iuxta eiꝰ valorē pēſatis oib;
ex pte materie opis ⁊ laboris.
⁊ ſtatus cōtinuādi laborātis.
Quintum ē ꝙ non ſint artifi
ces curioſitatū ⁊ vanarū noui
tatū inuētores in veſtib; edifi
ciis ut magis lucrētur. vide de
hoc primo mandato de curio
ſitate ⁊ de ſuperbia .:. .:.

Seq̄tur quartū p̄ceptū

Preceptum quātum
capitulū primū Dili
ges ꝓximū tuū ſicte
ipſū. ¶ Nōndū ꝙ ſi
cut ſub p̄cepto dilectiois dei
ꝯprehēdūtur tria p̄cepta pri
me tabule de quib; hactenus
dictū ē. ſic ſub p̄cepto de dili
gēdo ꝓximū ꝯprehēdūtur ſep
tē p̄cepta ſecūde tabule ꝓpter
quod xp̄s ait math. xxii. Dili
ges dn̄m deū tuū ex toto corde
tuo ⁊ ex tō aīa tua ⁊ ex oī mē
te tua hoc ē p̄mū ⁊ maximum
mādatum. Secūdū ſimile eſt
huic. diliges proximū tuū ſic
teipm̄. In hiis duob; manda
tis vniūſa lex pēdet ⁊ ꝓphe. Jo

circo antēq̄ deſcēdamꝰ ad ſep
tē p̄cepta reſidua neceſſe ē di
cere de p̄cepto dilectionis ꝓxi
mi. Et ponētur quatuor. Prio
q̄uo tenemꝰ diligere nos ipoſ.
Secūdo q̄uo tenemur dilige
re proximos ſub p̄cepto. Ter
cō de ordine diligēdi. Quarto
q̄uo ꝑficere debemꝰ in diligē
do proximū prout eſt conſili
um. ¶ Quo ad .i. tria ponētur b
Prio q̄d ſit diligere ſe. Secū
do q̄ requirūtur ad bene dili
gere ſe. Tercō cur nō ē ſpeāle
mādatū de diligēdo ſe vel ſal
tē non tā exacte poſitum ſicut
alia mādata. Q̄ntum ad .i. no
tādū ſcḋ; tho. li. de perfectione
ſpūalis vite. c. xiii. ꝙ diligere
ſe eſt ſibi bonū velle. ¶ Sed c
que vel quot ſūt tibi bona. ſꝫ.
ꝙ quinq;. Primo maximum
bonū eſt felicitas tua ſc; deus
immediate i p̄ria tibi vniēdꝰ.
Secundo virtutes ⁊ vitatio
vicōrum q2 ſine hiis nullꝰ b ti
ficabitur. Tercō ſciē aliq̄les q2
ſine hiis neſciret quomō vir
tutes eſſent acq̄rēde ⁊ vitāda
vitia. Quarto bona corꝑis ut
fortitudo. ſeſuū viuacitas. pul
chritudo. ſanitas ⁊c̄. Quinto
bona exteiora ut fama ⁊ poſſeſ
ſiones ac pecunie. Prima tria
deſeruiūt p̄ncipalit̄ aīe duo re
ſidua corpori. Prima tria inte
riori hoī. alia duo exteiori hoi